

INNVANDRERE OG ØKONOMISK SOSIALHJELP

Av Therese Dokken

Sammendrag

Artikkelen følger utviklingen i mottak av økonomisk sosialhjelp blant ulike grupper av innvandrere og norskfødte i perioden 2010 til 2014. Gruppene sammenliknes med hensyn til hvor stor andel som mottar sosialhjelp, hvor lenge de mottar sosialhjelp og i hvilken grad de også mottar trygd eller er i arbeid samme år.

I 2014 mottok 1,6 prosent av befolkningen i arbeidsfør alder økonomisk sosialhjelp. Andelen mottakere er fire ganger så høy blant innvandrere sammenliknet med resten av befolkningen. Mens 1 prosent av norskfødte i arbeidsfør alder mottok sosialhjelp i 2014 var andelen blant innvandrere på 4 prosent.

Innvandrerne er en sammensatt og heterogen kategori. Når vi skiller mellom grupper med ulik landbakgrunn, finner vi at innvandrere fra østeuropeiske EU-land i mindre grad mottar sosialhjelp enn både andre innvandrere og norskfødte. De mottar også sosialhjelp i kortere perioder. Innvandrere fra Afrika har høyest andel sosialhjelpsmottakere gjennom hele perioden, men også blant innvandrere fra Asia er andelen med sosialhjelp høy. Forskjellene skyldes antakelig at innvandrere fra disse landgruppene har lavere arbeidsdeltakelse enn andre grupper og i mindre grad har tjent opp rettigheter til inntektsavhengige trygdeytelser. Dette har sammenheng med innvandringsgrunn. Flyktninger og deres familier utgjør en større andel av innvandrergruppen fra Afrika og Asia, mens innvandrergruppene fra vestlige land og østeuropeiske EU-land er dominert av arbeidsinnvandrere og deres familier. Disse har i større grad arbeid allerede før de flytter til Norge, og de har kvalifikasjoner som etterspørres i det norske arbeidsmarkedet.

Innledning

Økonomisk sosialhjelp er velferdsstatens siste økonomiske sikkerhetsnett, og skal sikre at alle har tilstrekkelige midler til et forsvarlig livsopphold (se faktaboks om økonomisk sosialhjelp). I 2014 mottok om lag 53 500 personer økonomisk sosialhjelp hver måned. Dette utgjorde 1,6 prosent av befolkningen i arbeidsfør alder (18–66 år). Sosialhjelpsmottaket har økt siden 2012, både i antall personer og som andel av befolkningen. Sterkest økning har det vært blant innvandrerbefolkningen, men det er store forskjeller mellom ulike grupper. Blant innvandrerne fra østeuropeiske EU-land er det svært få som mottar økonomisk sosialhjelp, mens det blant innvandrerne fra Afrika og Asia er en høy andel sosialhjelpsmottakere.

At en høy andel av innvandrerne mottar økonomisk sosialhjelp er ikke et særnorsk fenomen. Andrén og Andrén (2013) ser på forskjeller i sosialhjelpsmottak blant personer født i og utenfor Sverige. De finner at personer født utenfor Sverige har høyere sannsynlighet for vedvarende sosialhjelpsmottak sammenliknet med svenskfødte, også etter å ha kontrollert for grunnen til at de mottok sosialhjelp første gang og andre indivi-

duelle forskjeller. I en studie av sosialhjelpsmottakere i Luxemburg, Nederland, Sverige og Norge i perioden 2001 til 2008 fant Könings (2015) en overrepresentasjon av innvandrere blant langtidsmottakerne i alle landene bortsett fra Luxemburg.

Avhengighet av sosialhjelp har en nær sammenheng med manglende eller svak tilknytning til arbeidslivet og få opparbeidede trygderettigheter (Hatland 2010). Ved utgangen av 2014 var arbeidsledigheten tre ganger så høy blant innvandrere enn blant den øvrige befolkningen (Furuberg og Ørbog 2015). Innvandrere fra Afrika og Asia har en svakere tilknytning til arbeidsmarkedet i Norge sammenliknet med innvandrere fra EU og Nord-Amerika (Bø 2013, Furuberg og Ørbog 2015). Dette kan ha sammenheng med at innvandrergруппene skiller seg fra hverandre når det gjelder innvandringsgrunn og botid. Noen grupper flyktninger og familiegjenforente mangler kvalifikasjonene som kreves for deltakelse i norsk arbeidsliv. Andelen flyktninger og familien til flyktninger utgjør en større andel av innvandrergруппen fra Afrika og Asia, mens innvandrergруппen fra EU og Nord-Amerika er dominert av arbeidsinnvandrere og deres familier.

Økonomisk sosialhjelp

Økonomisk sosialhjelp ytes etter Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (Lov 2009-12-18 nr 131). I formålet med loven inngår blant annet at tjenesten skal «bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet» (§1 Lovens formål). Ulike tjenester inngår, herunder opplysning, råd og veiledning, midlertidig botilbud, individuell plan, kvalifiseringsprogram med tilhørende stønad og økonomisk stønad. Sistnevnte tjeneste går under betegnelsen *økonomisk sosialhjelp* og er den eneste tjenesten vi fokuserer på i denne artikkelen. Stønad er subsidiær, det vil si at den enkelte må ha utnyttet fullt ut alle reelle muligheter til å forsørge seg selv gjennom arbeid, egne midler, familieforsørgelse, trygderettigheter eller andre økonomiske rettigheter.

Økonomisk sosialhjelp er en behovsprøvd og skjønnsbasert stønad. Departementet gir veiledende retningslinjer, men NAV-kontoret skal fastsette nivået på stønaden gjennom en konkret og individuell vurdering av hvilke utgifter som er nødvendige for å sikre mottakeren et forsvarlig livsopphold. Stønaden kan utgjøre eneste inntekt for mottakeren, men den kan også gis som tillegg til ytelser fra folketrygden eller annen inntekt.

Det er ingen tidsbegrensning på økonomisk sosialhjelp, men stønaden er ment å være midlertidig, og bør ta sikte på å gjøre vedkommende selvhjulpent. Det er derfor viktig å kombinere økonomisk sosialhjelp med andre tjenester på NAV-kontoret, som for eksempel opplysning, råd og veiledning, herunder økonomisk rådgivning.

Veiledende månedlige satser for økonomisk stønad til livsopphold i 2014

Enslige:	kr 5 600
Ektepar/samboere:	kr 9 300
Person i bofellesskap:	kr 4 650
Barn 0–5 år:	kr 2 150
Barn 6–10 år:	kr 2 850
Barn 11–17 år:	kr 3 600

I tillegg dekkes utgifter til andre nødvendige ting, som bolig, strøm og oppvarming, bolig- og innboforsikring, og innbo og utstyr.

Kilde: Arbeids- og sosialdepartementet. Rundskriv A-1/2013 Statlige veiledende retningslinjer for økonomisk stønad til livsopphold 2014.

Disse har i større grad arbeid allerede før de flytter til Norge og de har gjerne kvalifikasjoner som etterspørres i det norske arbeidsmarkedet.

I denne artikkelen gir vi en deskriptiv analyse av sosialhjelpsmottak blant personer i arbeidsfør alder (18–66 år) i perioden 2010–2014, og fokuserer på hvilke forskjeller som finnes mellom innvandrere og norskfødte i sosialhjelpsmottak (se faktaboks for beskrivelse av data). Innvandrere er en interessant gruppe, fordi de har en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet og dermed er mer sårbare. I likhet med befolkningen i yngre aldersgrupper, har de i mindre grad opparbeidet seg andre trygderettigheter og er dermed i høyere grad avhengig av økonomisk sosialhjelp når de står uten arbeid. Vi ser på hvor stor andel av ulike grupper som har mottatt økonomisk sosialhjelp i løpet av perioden, grad av forsørgeransvar for barn og sosialhjelpsavhengighet. For å se på sosialhjelpsavhengighet ser vi på hvor mange måneder i løpet av et år en person mottar økonomisk sosialhjelp og i hvilken grad sosialhjelp eller annen inntekt utgjør den viktigste kilden til livsopphold. Vi sammenlikner også størrelsen på utbetalingene til de ulike innvandrerguppene.

Utviklingen i økonomisk sosialhjelp 2010–2014

Når vi presenterer tall på antall mottakere av økonomisk sosialhjelp er vi mest interessert i månedlige tall. Antall mottakere per måned forteller hvor mange som mottar sosialhjelp på et gitt tidspunkt. Dermed er antall mottakere per måned mer sammenlignbart med tall på blant annet arbeidsledighet. Antallet personer som har mottatt økonomisk sosialhjelp i løpet av året er også interessant, fordi det forteller oss noe om hvor stor utskiftning det er blant sosialhjelpsmottakerne og hvor mange personer som har en sårbar økonomi og i løpet av året har behov for økonomisk sosialhjelp for en kortere eller lengre periode.

I løpet av perioden 2010–2014 har det vært en økning i antall personer som har mottatt økonomisk sosialhjelp (tabell 1). Antallet gikk noe ned de første årene i perioden for så å øke de to siste årene. I 2014 var gjennomsnittlig antall sosialhjelpsmottakere per måned om lag 53 000, mot 48 000 i 2012. Antallet som mot-

DATA

Datagrunnlaget består av informasjon om sosialhjelpsmottak innrapportert fra kommunene gjennom Kommune-Stat-Rapportering (KOSTRA). Informasjonen rapporteres til Statistisk sentralbyrå (SSB) på slutten av året. NAV har tilgang til KOSTRA-dataene på økonomisk sosialhjelp tilbake til 2010, og denne analysen inkluderer derfor bare informasjon fem år tilbake i tid, fra 2010 til 2014. Dataene rapporteres inn årlig og inkluderer månedlige registreringer om mottak av økonomisk sosialhjelp samt noe bakgrunnsinformasjon om mottakere. Vi inkluderer bare personer i arbeidsfør alder (18–66 år) i analysen.

I tillegg bruker vi data hentet fra NAVs tjenestebaserte persondatasystem (TPS). TPS består blant annet av data fra det sentrale folkeregisteret og er NAVs grunndataregister for personinformasjon. Herfra henter vi informasjon om sosialhjelpsmottakerens fødeland og tall på befolkningen i ulike grupper. Befolkningen består av personer som er registrert bosatt i Norge. Vi bruker middelbefolkningen, det vil si at vi bruker det gjennomsnittlige befolkningstallet per 31.12 året før og 31.12 det inneværende år.

tok sosialhjelp i løpet av året er betraktelig høyere. I overkant av 122 000 personer i arbeidsfør alder mottok økonomisk sosialhjelp i minst en måned i løpet av 2014. Dette er 6 000 flere enn i 2010.

Gjennomsnittlig antall måneder med økonomisk sosialhjelp har fulgt samme trend. Vi ser en liten nedgang i perioden 2010 til 2012, etterfulgt av en liten økning i de påfølgende årene. Mens gjennomsnittet var i overkant av 5 måneder i løpet av perioden, var medianen 4 måneder. Dette viser at det er stor variasjon i hvor lenge personene mottar sosialhjelp, og det vanligste, representert ved typetallet, er å motta sosialhjelp i bare én måned.

Utbetalt økonomisk sosialhjelp per år per mottaker gikk også ned i begynnelsen for så å øke de siste årene. Gjennomsnittlig utbetalt beløp per mottaker i løpet av et år var nærmere 44 000 i 2014. Sammenliknet med 2010 er dette en økning på 8,7 prosent målt i faste priser. Medianen er bare halvparten av gjennomsnittlig utbetalt beløp, som igjen reflekterer at det er stor variasjon i antall måneder med stønad per mottaker og antakelig også i månedlig utbetalt beløp. Andelen med økonomisk sosialhjelp som viktigste kilde til livsopphold gikk også noe ned i begynnelsen for så å øke igjen de siste årene. I 2014 gjaldt dette 41 prosent av sosialhjelpsmottakerne.

Tabell 1. Deskriptiv statistikk over sosialhjelpsmottakere i alderen 18–66 år. 2010–2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Antall mottakere					
I løpet av en måned	50 800	48 100	46 900	50 100	52 600
I løpet av året	115 900	114 400	111 400	117 500	122 000
Antall måneder mottak i løpet av året					
Gjennomsnitt	5,3	5,0	5,1	5,1	5,2
Median	4	4	4	4	4
Typetall	1	1	1	1	1
Utbetalt økonomisk sosialhjelp (bidrag + lån) per mottaker i løpet av året i faste 2014-priser¹					
Gjennomsnitt	40 600	39 600	40 400	42 800	44 200
Median	20 900	20 400	20 700	22 200	23 200
Individuelle karakteristika på mottakere i løpet av året					
Sos.hjelp viktigste kilde til livsopphold	41 %	40 %	41 %	41 %	42 %
Alder (gj.snitt)	36	36	36	36	36
Kjønn (andel menn)	56 %	56 %	55 %	55 %	55 %
Forsørger barn u/18 år	25 %	25 %	26 %	26 %	26 %
Antall barn blant forsørgere (gj.snitt)	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9

¹ Korrigeret for prisendringer ved bruk av SSBs konsumprisindeks.

Kilde: SSB

Innvandring

For å identifisere om en person er innvandrer eller ikke bruker vi personens fødeland som indikator. Dette avviker fra Statistisk sentralbyrå (SSB) sin definisjon, som definerer en innvandrer som en person født i utlandet av to utenlandske foreldre og fire utenlandske besteforeldre. Vi har ikke tilgang på like mye informasjon om hver person, og antall mottakere som defineres som innvandrere vil derfor være noe ulikt. Informasjon om fødeland hentes fra TPS. Dette betyr at en person må være registrert tilflyttet og bosatt ifølge Folkeregisteret for å bli identifisert som innvandrer i vår artikkel.

Pr 1.januar 2015 bodde det i underkant av 670 000 innvandrere i Norge, noe som utgjør 13 prosent av befolkningen (SSB 2015a). Over halvparten (57 %) kommer fra europeiske land. Dette gjenspeiles når vi ser på grunner til innvandring. Siden 2007 har arbeid vært den viktigste innvandringsgrunnen¹ (43 %). Videre kom en tredjedel som familieinnvandrere, og 14 prosent kom på grunn av flukt.

Innvandrerne er en heterogen kategori, blant annet med hensyn til innvandringsgrunn, botid og utdanning. Dette er bakgrunnsvariabler som vil påvirke grad av integrering, yrkesdeltakelse og sosialhjelpsavhengighet. Vi har ikke tilgang til denne informasjonen for hver enkelt sosialhjelpsmottaker, men vi vet at de varierer avhengig av hvilket land personen har utvandret fra. Vi har derfor valgt å gruppere

innvandrerne i seks ulike landgrupper basert på informasjon om fødeland. Disse er 1) Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand, 2) østeuropeiske EU-land, 3) Øst-Europa utenfor EU, 4) Afrika, 5) Asia, og 6) Sør- og Mellom-Amerika.

Innvandrerne i de to første gruppene er i større grad arbeidsinnvandrere sammenliknet med innvandrerne fra Øst-Europa utenfor EU, Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika. I disse siste gruppene er det relativt flere med flyktningebakgrunn og familieinnvandrere (SSB 2015b). Flyktningestrømmene har endret seg over tid, og dette påvirker naturlig nok botiden blant innvandrerne med flyktningebakgrunn fra ulike land. Mens de fleste innvandrerne med flyktningebakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika har mer enn 20 års botid, har nesten halvparten av innvandrerne med flyktningebakgrunn fra Afrika under fem års botid. Innvandrere med flyktningebakgrunn fra Asia og Øst-Europa har også gjennomsnittlig lenger botid enn flyktninger fra Afrika (SSB 2015c). Utdanningsnivået varierer også mellom de ulike gruppene (SSB 2015d). Blant innvandrerne fra Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand er det en høy andel med høyere utdanning (universitet og høyskole), mens det blant innvandrerne fra Afrika og Asia er mange med bare grunnskole og også noen uten utdanning, og relativt få med høyere utdanning. Gjennomsnittlig sysselsetting varierer også mellom innvandringsgruppene (SSB 2015e). Mens 73 prosent av innvandrerne fra østeuropeiske EU-land i alderen 15–74 år var sysselsatt i 2014, gjaldt dette bare 56 prosent av innvandrerne fra Asia og 42 prosent av innvandrerne fra Afrika.

¹ Nordiske borgere trenger ikke registrere seg for å oppholde seg i Norge, og er derfor ikke med i når vi beregner disse andelenes.

I løpet av femårsperioden har gjennomsnittlig alder på mottakerne vært relativt stabil på 36 år, og over halvparten er menn. Om lag en fjerdedel av mottakerne har forsørgeransvar for barn under 18 år, og disse har i gjennomsnitt 1,9 barn.

Høyest sosialhjelpshyppighet blant innvandrere fra afrikanske land

For å skille mellom ulike grupper innvandrere har vi valgt å gruppere innvandrerne basert på region og fødeland (figur 1). Blant innvandrerne utgjør personer fra Afrika og Asia de største gruppene, mens det er få sosialhjelpsmottakere med innvandrerbakgrunn fra de andre landgruppene.

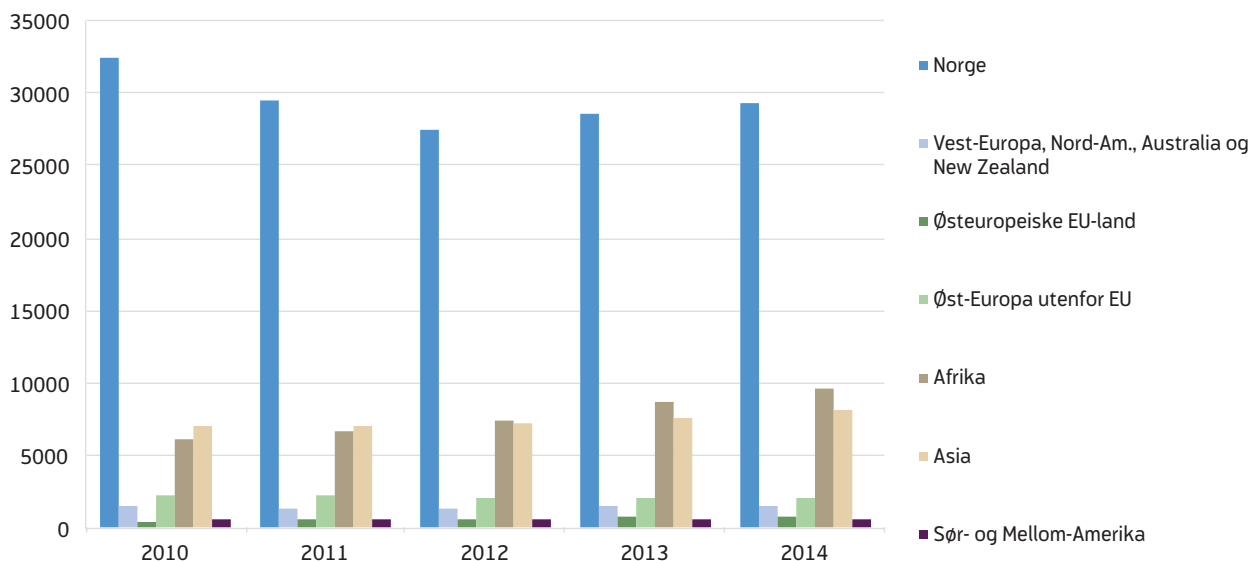
Erfaringsmessig er arbeidsmarkedstilknytning det som påvirker sannsynlighet for sosialhjelpsmottak mest (Ohrem Naper m.fl. 2008). Vi kjenner ikke innvandringsgrunnen til hver enkelt sosialhjelpsmottaker og heller ikke denne personens forutsetninger for yrkesdeltakelse i det norske arbeidsmarkedet, men vi vet at gruppene skiller seg fra hverandre. Sammenliknet med andre innvandrergrupper har gruppene fra Afrika og Asia større innslag av flyktninger med kortere botid i Norge og lavere utdanning, mens det blant innvandrerne fra Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania og østeuropeiske EU-land er større innslag av arbeids-

innvandrere (se faktaboks for nærmere beskrivelse av innvandrergruppene).

De fleste sosialhjelpsmottakerne er født i Norge, men andelen av sosialhjelpsmottakerne som er innvandrere har økt i løpet av perioden, fra 36 prosent i 2010 til 44 prosent i 2014¹. Når vi ser på gjennomsnittlig antall mottakere per måned i løpet av hvert av årene, ser vi at antallet norskfødte gikk kraftig ned de første årene i perioden men etter 2012 ser vi en svakt økende tendens. Totalt over perioden har det vært 10 prosent nedgang i antall norskfødte sosialhjelpsmottakere. Antall innvandrere totalt har økt med 27 prosent i løpet av perioden, men det er store forskjeller mellom ulike innvandrergrupper. Antallet mottakere fra østeuropeiske EU-land har økt med over 50 prosent, men fra et lavt nivå, og utgjorde bare 800 personer månedlig i 2014. Antall sosialhjelpsmottakere fra Asia har økt med 15 prosent i løpet av perioden, mens økningen i antall

¹ Dette avviker fra SSB, som rapporterer en andel på 37 % i 2014 (SSB 2015f). Den andelen basert på årlige tall, og forskjellen skyldes hovedsakelig at innvandrere mottar sosialhjelp i flere måneder i året sammenliknet med andre. Dersom vi beregner andelen på samme måte som SSB, altså med årlige tall, får vi en andel på nærmere 39 % i 2014. Denne forskjellen skyldes antakelig at SSB bruker en "strengere" definisjon på innvandrere, hvilket fører til at færre blir kategorisert som innvandrer i deres analyser.

Figur 1. Antall personer som mottar sosialhjelp per måned etter landgruppe

Kilde: SSB

mottakere fra Afrika var på over 50 prosent. I gjennomsnitt mottok 9 700 innvandrere fra Afrika økonomisk sosialhjelp per måned i 2014.

Økningen i antall innvandrere som mottok økonomisk sosialhjelp må ses i sammenheng med økningen i antall innvandrere fra disse regionene. Det er naturlig at antallet innvandrere som mottar sosialhjelp følger samme trend som migrasjonsstrømmen. Eksempelvis økte innvandrerbefolkningen fra Afrika med 46 prosent i perioden 2010–2014 (SSB 2015f). Dette blir tatt hensyn til når vi beregner sosialhjelpsprosenten for hver innvandrergruppe (se faktaboks).

Når vi beregner sosialhjelpsprosenten ser vi at innvandrere generelt er overrepresentert blant mottakerne av økonomisk sosialhjelp (figur 2). I 2014 mottok 4,1 prosent av alle innvandrere i arbeidsfør alder økonomisk sosialhjelp, mot 1,1 prosent av befolkningen som er født i Norge. Det er store variasjoner mellom innvandrergruppene. Innvandrerne fra østeuropeiske EU-land har lavest sosialhjelpshyppighet. Denne gruppen er også den eneste som har redusert sosialhjelpsprosent gjennom hele perioden. Innvandrerne fra Asia har også høy sosialhjelpshyppighet, men det er blant innvandrerne fra Afrika finner vi den klart høyeste andelen sosialhjelpsmottakere. Det er også blant disse vi ser den største økningen i løpet av perioden.

Særs kilt høy sosialhjelpshyppighet blant innvandrere fra Afrika er ikke noe nytt fenomen. Forskjellene mellom

innvandrergruppene i perioden 2010–2014 likner det Hirsch (2010) fant i en studie av sosialhjelpsmottak blant innvandrere i periodene 1999–2002 og 2005–2008. Hirsch viser hvordan bruken av sosialhjelp varierer med både innvandringsgrunn og botid. Sosialhjelpshyppigheten er lav blant arbeidsinnvandrere og høy blant flyktninger. Arbeidsinnvandrere har gjerne en arbeidskontrakt når de kommer til landet, og det er derfor liten sannsynlighet for at de vil ha behov for økonomisk sosialhjelp. Det samme mønsteret gjelder også familiegjenforente; familiegjenforente med flyktninger har høyere sosialhjelpshyppighet enn familiegjenforente med arbeidsinnvandrere. Videre var andelen med sosialhjelp blant flyktningene høyest blant gruppene med kort botid.

Vi har ikke anledning til å kontrollere for innvandringsgrunn og botid i vår analyse, men vi vet at det er en høy andel flyktninger blant innvandrerne fra Afrika og Asia, og botiden i gjennomsnitt er kortere blant flyktningene fra Afrika. Når det gjelder den sterke økningen over perioden kan den ha sammenheng med den sterke økningen i nyankomne flyktninger i denne gruppen. Fra 2010 til 2014 økte antall personer med flyktningbakgrunn fra Afrika med over 50 prosent (SSB 2015g). Det betyr at det blir en relativt høyere andel med flyktningebakgrunn med kort botid i gruppen fra Afrika. Som nyankommet flyktning har man lave forutsetninger for deltakelse i arbeidslivet i Norge, og for kort botid til å ha opparbeidet seg trygderettigheter.

SOSIALHJELSPROSENTEN

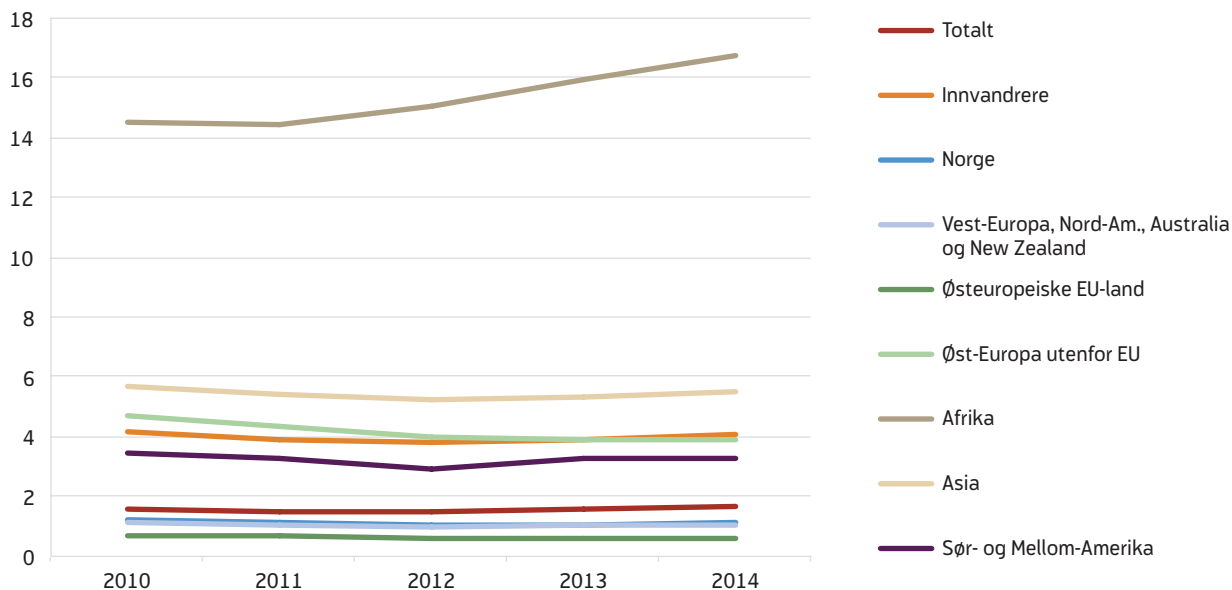
Vi har valgt å beregne «sosialhjelpsprosenten»¹. Dette er et tall som er sammenliknbar med arbeidsledigheten, og representerer hvor stor andel av befolkningen i arbeidsfør alder (18–66 år) som på et gitt tidspunkt mottar økonomisk sosial-

hjelp. For å beregne sosialhjelpsprosenten bruker vi gjennomsnittlig antall sosialhjelpsmottakere per måned som teller og middelbefolkningen i arbeidsfør alder som nevner. Vi beregner også sosialhjelpsprosenten for ulike grupper.

$$\text{Sosialhjelpsprosenten} = \frac{\text{Gjennomsnittlig antall sosialhjelpsmottakere per måned i løpet av året}}{\text{Middelbefolkningen i arbeidsfør alder}}$$

¹ Begrepet er noe endret siden det først ble introdusert av Kann og Ohrem Naper (2012), da vi nå har tilgang på månedlige data på sosialhjelpsmottakere.

Figur 2. Sosialhjelpsprosenten, etter landgruppe. Prosent

Kilde: SSB

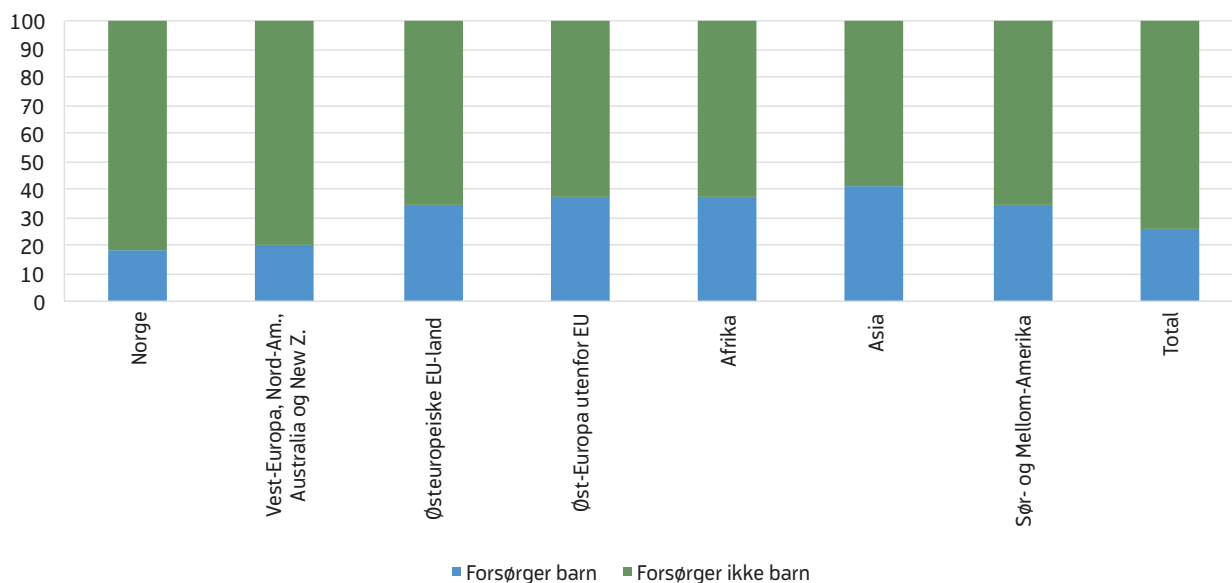
Ulikheter mellom innvandrerguppene

I tillegg til forskjeller i sosialhjelpshyppighet mellom innvandrere fra ulike landgrupper er det også forskjeller mellom gruppene med hensyn til forsørgeransvar for barn, sosialhjelpsavhengighet og nivået på utbetalingene.

Flere av mottakerne fra Asia og Afrika forsørger barn

Mens 18 prosent av de norskfødte sosialhjelpsmottakere forsørger barn under 18 år er andelen dobbelt så høy blant innvandrerne generelt (figur 3)². Høyest er den blant sosialhjelpsmottakerne fra Asia. Blant disse forsørget 42

Figur 3. Andel sosialhjelpsmottakere som forsørger barn under 18 år, etter landgruppe. Prosent. 2014

Kilde: SSB

² Andelen med forsørgeransvar er stabil i de ulike gruppene over perioden vi ser på, og vi presenterer derfor bare tall for 2014.

prosent barn under 18 år i 2014. Andelen er også høy blant mottakerne fra Afrika og Øst-Europa utenfor EU.

I tillegg til at en høyere andel av innvandrerne forsørger barn, forsørger de også flere barn. De norskfødte mottakerne som forsørget barn i 2014 forsørget i gjennomsnitt 1,6 barn, mens innvandrerne forsørget 2,2 barn i gjennomsnitt. Også her er det store forskjeller mellom innvandrergruppene. Forsørgerne fra Øst-Europa utenfor EU, Asia og Afrika forsørger flere barn (henholdsvis 2,1, 2,2 og 2,4 barn), mens de andre gruppene forsørger tilnærmet like mange barn som de norskfødte.

Behov for økonomisk sosialhjelp er et uttrykk for at husholdningen har lavinntekt³. Barn og unges behov skal tillegges særlig vekt når kommunene vurderer hvilke tjenester en bruker skal innvilges, og forsørgeransvar for barn blir tatt hensyn til når man beregner husholdningens behov for økonomisk sosialhjelp (se faktaboks for satser). Det er likevel slik at innvandrerbarn er overrepresentert blant barn som vokser opp i lavinntektshusholdninger. Barn med innvandrerbakgrunn utgjorde om lag 12 prosent av alle barn i Norge i perioden 2011–2013, mens andelen innvandrerbarn

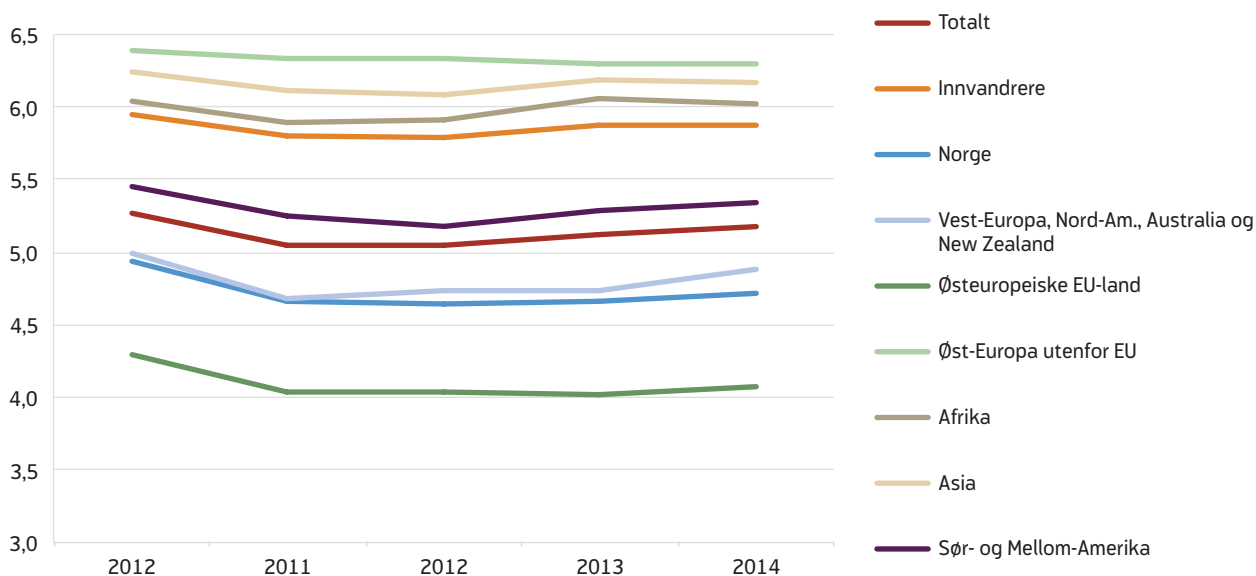
i lavinntektsgruppen i samme periode var 50 prosent. I Oslo er andelen barn med lavinntekt særlig konsentrert om sentrumsnære områder og i noen av drabantbyene med høy innvandrerandel (Epland og Kirkeberg 2014a).

Innvandrerne mottar økonomisk sosialhjelp i lengre perioder

Når vi vil se på utviklingen i sosialhjelpsmottak over tid kan vi se på antall måneders mottak per kalenderår. I gjennomsnitt mottok sosialhjelpsmottakerne økonomisk sosialhjelp i 5,2 av årets måneder i 2014. Dette er en liten økning fra 2011–2012, men omtrent det samme som i 2010 (figur 4).

Mens norskfødte i 2014 mottok sosialhjelp i gjennomsnittlig 4,7 av årets måneder mottok innvandrere sosialhjelp i gjennomsnittlig 5,9 måneder. Innvandrere fra østeuropeiske EU-land mottok i 4,1 måneder i løpet av året i 2014. Dette er kortere enn norskfødte mottakere. Innvandrere fra Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand følger tilnærmet samme mønster som norskfødte, mens mottakerne med landbakgrunn fra de andre regionene i gjennomsnitt mottar økonomisk sosialhjelp i flere måneder i løpet av et år.

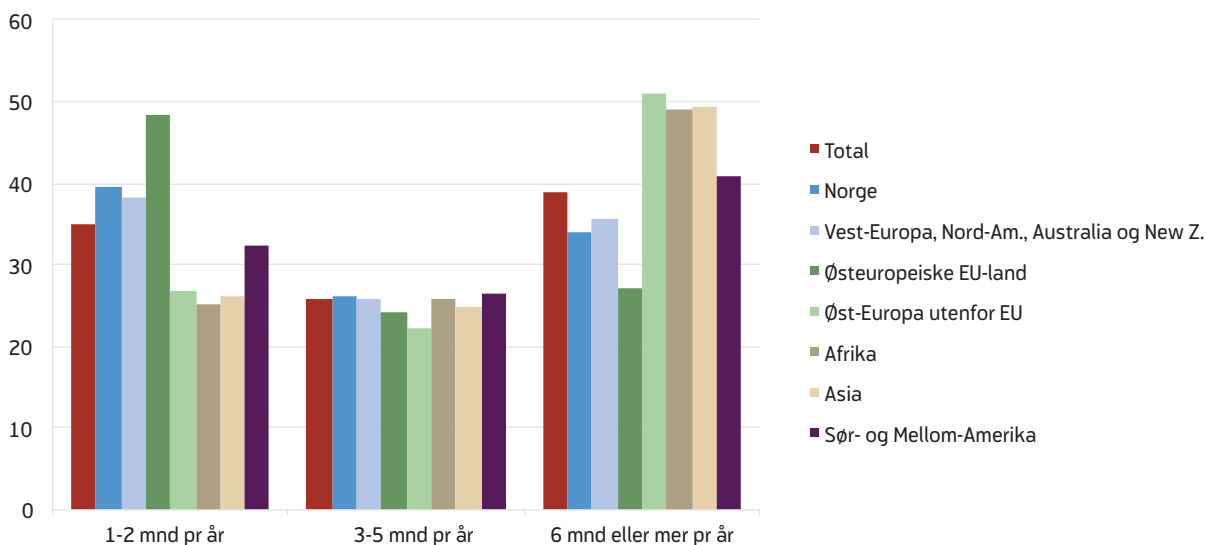
Figur 4. Gjennomsnittlig antall måneder med sosialhjelp per år, etter landgruppe

Kilde: SSB

³ Lavinntektsgrensen (EU-60) for en enslig forsørger med to barn var i 2013 på 321 000 kroner inntekt etter skatt (Bufdir 2015).

Figur 5. Fordeling av mottaksvarighet, etter landgruppe. Prosent. 2014

Kilde: SSB

Varigheten av sosialhjelpsmottak er skjevfordelt. Gjennomsnittlig antall måneder med sosialhjelp per år sier derfor lite om hvor mange som mottar sosialhjelp over lengre eller kortere perioder. For å få et bilde av dette ser vi på fordelingen av mottaksperiodene, og hvor stor andel av disse som er av kort og lang varighet. Langtidsmottakere blir gjerne definert som personer som mottar økonomisk sosialhjelp i minst seks måneder i løpet av et kalenderår (f.eks Kann og Ohrem Naper 2012, SSB 2015h). Videre skiller vi mellom korttidsmottakerne som mottar i en til to måneder og de som mottar i tre til fem måneder i løpet av året.

Mange mottar økonomisk sosialhjelp for bare en kort periode og færre mottar i lengre perioder (figur 5). Totalt mottok 61 prosent av sosialhjelpsmottakerne økonomisk sosialhjelp i en kort periode (under seks måneder), mens de resterende var langtidsmottakere i 2014. Også her er det et skille mellom ulike innvandringsgrupper. Over halvparten av mottakerne fra Øst-Europa utenfor EU er langtidsmottakere. Blant mottakerne fra Afrika og Asia er det også en høy andel langtidsmottakere. Når vi skiller mellom kort og lengre korttidsmottak ser vi at det er i mottak på en til to måneder innvandringsgruppene skiller seg fra hverandre. Her er det spesielt innvandrere fra østeuropeiske EU-land som skiller seg ut. Nær halvparten av sosialhjelpsmottakerne født i disse landene mottok økonomisk sosialhjelp i bare 1–2 måneder i løpet av 2014.

Økende grad av sosialhjelpsavhengighet

Økonomisk sosialhjelp er velferdsstatens siste sikkerhetsnett, og skal sikre at alle personer har tilstrekkelige midler til livsopphold. For noen vil da økonomisk sosialhjelp utgjøre den eneste inntekten de har, mens for andre vil den være supplerende til annen inntekt, som trygd eller pensjon, arbeidsinntekt, eller annen inntekt, dersom denne ikke er tilstrekkelig for å dekke livsopphold. For å vurdere sosialhjelpsavhengighet ser vi på to variabler; hovedinntektskilde og varighet av sosialhjelpsmottaket. Kombinasjonen av disse sier noe om i hvilken grad en person er avhengig av økonomisk sosialhjelp.

I perioden 2005–2011 var det en nedgang i andelen mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde og også i andelen langtidsmottakere (Kann og Ohrem Naper 2012). Denne nedgangen har ikke fortsatt i perioden vi ser på. I årene etter 2011 har det tvert imot vært en liten økning i andelen mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde (figur 6a). Andelen langtidsmottakere har også økt noe i årene etter 2011 (figur 7a). Sammenliknet med sosialhjelpsmottakerne født i Norge er innvandrerne mer avhengige av økonomisk sosialhjelp; en høyere andel har sosialhjelp som hovedinntektskilde og en høyere andel er langtidsmottakere.

Det er store variasjoner mellom de ulike gruppene av innvandrere. En høyere andel av mottakerne født

i Øst-Europa utenfor EU er sosialhjelpsavhengige, mens andelen er relativt lav blant mottakerne født i østeuropeiske EU-land. Også blant mottakerne født i Asia finner vi relativt høy andel av både mottakere med økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde og langtidsmottakere.

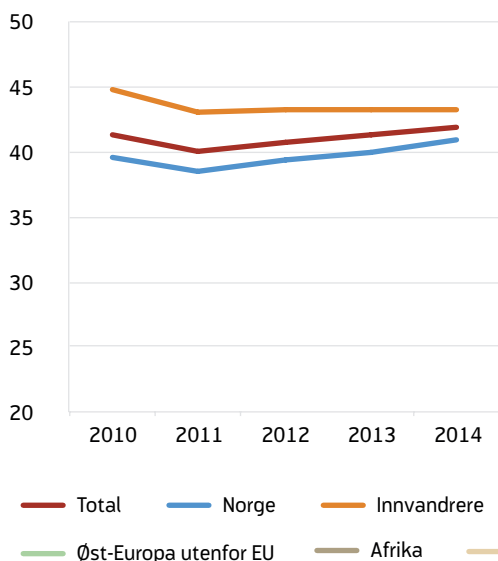
Økningen i andelen mottakere med økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde har skjedd blant de norskfødte sosialhjelpsmottakerne (figur 6a). Andelen blant innvandrerne generelt har vært stabil på 43 prosent siden 2011, ned to prosentpoeng fra 2010. Også her ser vi forskjeller mellom ulike innvandrergrupper (figur 6b). Blant mottakere fra Øst-Europa utenfor EU finner vi den høyeste andelen med sosialhjelp som hovedinntektskilde, og blant mottakerne fra østeuropeiske EU-land finner vi den laveste andelen. Andelen blant mottakere født i Afrika har gått ned med to prosentpoeng i løpet av perioden og var i 2014 på samme nivå som blant norskfødte mottakere, på 42 prosent.

Fra 2010 til 2011 var det en sterk reduksjon i andelen langtidsmottakere. Andelen langtidsmottakere gikk ned to prosentpoeng blant alle mottakerne (figur 7a).

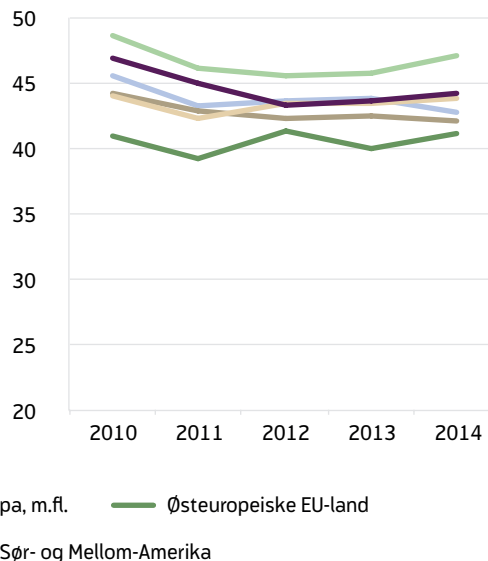
Reduksjonen var noe større blant de norskfødte mottakerne sammenliknet med innvandrerne. Etter 2012 økte andelen igjen, både blant innvandrerne og norskfødte, og i 2014 var andelen 39 prosent. Dette utgjør en økning på 1,4 prosentpoeng fra 2012. Sammenliknet med 2005 ser vi likevel en markant nedgang, da andelen langtidsmottakere var 47 prosent blant alle mottakere (Kann og Ohrem Naper 2012). Det er store forskjeller blant de innvandrede mottakerne avhengig av fødeland (figur 7b). Mens over halvparten av mottakerne som er født i Øst-Europa utenfor EU er langtidsmottakere gjelder dette bare hver fjerde av mottakerne født i østeuropeiske EU-land.

Økningen i andelen av mottakerne med sosialhjelp som hovedinntektskilde og andelen langtidsmottakere indikerer at graden av avhengighet har økt blant mottakerne av økonomisk sosialhjelp. Økt arbeidsledighetsnivå henger ikke bare sammen med økt antall sosialhjelpsmottakere, men også økt gjennomsnittlig varighet (Kann og Ohrem Naper 2010). I perioden etter 2013 har vi hatt en økning i arbeidsledigheten, og dette kan forklare noe av økningen i andelen langtidsmottakere de siste par årene. I tillegg kan endringer i opptak til kvalifiserings-

Figur 6a. Andelen mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde, innvandrere og norskfødte. Prosent

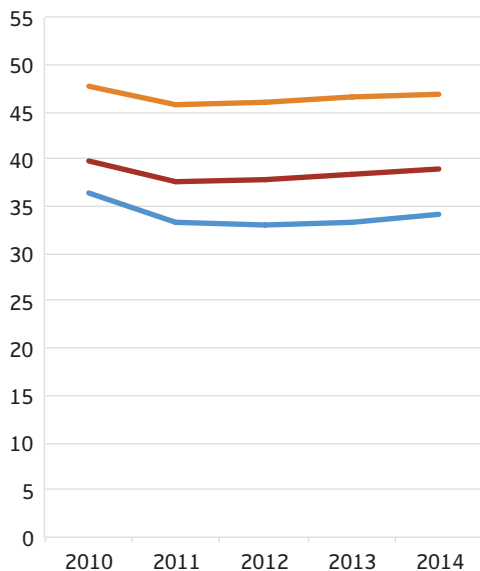

Figur 6b. Andelen innvandreremottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde, etter landgruppe. Prosent

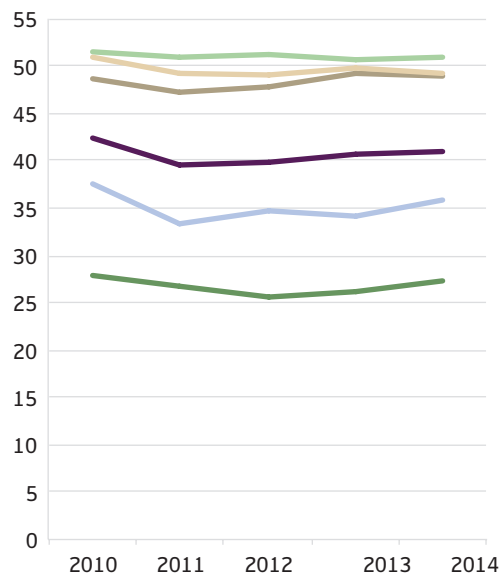
Kilde: SSB

Figur 7a. Andelen mottakere som er langtidsmottakere, innvandrere og norskfødte. Prosent

— Total — Norge — Innvandrere — Vest-Europa, m.fl. — Østeuropeiske EU-land
— Øst-Europa utenfor EU — Afrika — Asia — Sør- og Mellom-Amerika

Figur 7b. Andelen innvandremottakere som er langtidsmottakere, etter landgruppe. Prosent

Kilde: SSB

programmet⁴ for sosialhjelpsmottakere forklare endringer i andelen med økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde. Innføringen av kvalifiseringsprogrammet ble fremmet som en mulig forklaring på nedgangen i andelen med sosialhjelp som hovedinntektskilde i løpet av perioden 2005–2011 (Kann og Ohrem Naper 2012). En reduksjon i opptak til kvalifiseringsprogrammet de siste par årene kan kanskje forklare noe økningen vi igjen har sett de siste årene blant norskfødte sosialhjelpsmottakere (SSB 2015h).

Lavere andel av innvandremottakerne kombinerer trygd og sosialhjelp

I 2014 kombinerte 32 prosent av alle mottakerne sosialhjelp med trygd eller pensjon (tabell 2). Dette er en

nedgang på over 4 prosent sammenliknet med 2010. En lavere andel av innvandrerne blant sosialhjelpsmottakerne kombinerte sosialhjelp med trygd eller pensjon. Mens andelen som kombinerte ytelsene var på 39 prosent blant mottakerne født i Norge var den 22 prosent blant innvandremottakerne i 2014.

Blant sosialhjelpsmottakerne født i Afrika er det svært få som mottar trygd eller pensjon i tillegg til sosialhjelp, og andelen har gått ned i løpet av perioden. Mottakerne født i Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand er nærmere andelen blant norske mottakere, på 35 prosent. Den mest nærliggende forklaringen på forskjellene mellom innvandrergruppene er at en mindre andel av noen grupper har opparbeidet seg rettigheter til trygd eller pensjon gjennom deltakelse i arbeidslivet (se faktaboks om innvandrere). Dette blir også tydelig når man ser på forskjeller i utbetalinger fra ulike trygdeytelser mellom innvandrere og norskfødte. Når sosialhjelp og pensjon holdes utenfor var gjennomsnittlig utbetalte trygdeytelser til innvandrere i alderen 18–66 år fra Øst-Europa utenfor EU, Afrika, Asia, Sør- og Mellom-Amerika på 55 000 kroner i 2014. Dette er

⁴ Kvalifiseringsprogrammet er rettet mot langtidsmottakere av sosialhjelp, eller personer som står i fare for å bli det. Gjennom tett oppfølging og individuelt tilpassede tiltak, skal personer i yrkesaktiv alder som har vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne og ingen eller svært begrensede ytelser til livsopphold, motiveres og kvalifiseres til arbeid. Mange av deltakerne har i utgangspunktet svak tilknytning til arbeidsmarkedet, med liten eller ingen yrkeserfaring fra før. Støtten som tilsvarer 2G skal sikre deltakerne en forutsigbar og stabil økonomi.

3 000 lavere enn gjennomsnittlig trygdeutbetalinger til norskfødte i samme aldersgruppe. Dersom vi også inkluderer pensjoner øker forskjellene (Lien 2015).

Når vi ser på andelen sosialhjelpsmottakere som var i arbeid det året de mottok økonomisk sosialhjelp, enten heltid eller deltid, ser vi også en forskjell, men betydelig mindre enn når vi sammenlikner andelene som mottar trygd eller pensjon. Mens 14 prosent av sosialhjelpsmottakerne født i Norge var i arbeid i 2014, var andelen 12 prosent blant innvandrerne. Mest oppsiktsvekkende er den høye andelen i arbeid blant gruppen av sosialhjelpsmottakere fra østeuropeiske EU-land, og økningen over perioden. Av disse er mer enn en av fire i arbeid. Økt arbeidsinnvandring har bidratt til økt arbeidstilbud i Norge, og det har også ført til økt press på arbeids- og lønnsvilkår (Bratsberg

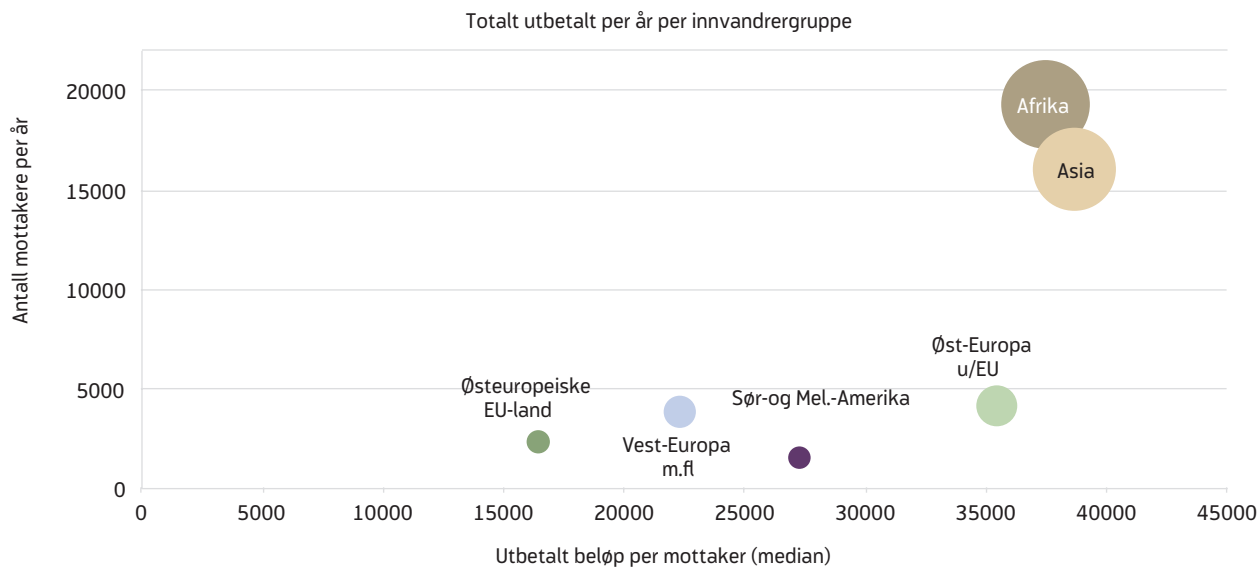
og Raaum 2013). Men det er forskjell mellom grupper av arbeidsinnvandrere. Mens arbeidsinnvandrere fra vesteuropeiske EU-land raskt oppnår yrkesinntekt på høyde med det generelle inntektsnivået i Norge, eller høyere, har arbeidsinnvandrere fra EU-land i Øst-Europa lavere yrkesinntekter, også etter mange år i Norge (Epland og Kirkeberg 2014b). Forskjellene i yrkesinntekt gjenspeiler at ulike grupper av arbeidsinnvandrere er sysselsatt i bransjer med ulik avlønning. I 2014 var om lag halvparten av de som var i arbeid og mottok økonomisk sosialhjelp samme år i heltidsarbeid. De utgjør en liten gruppe tilsammen, bare 320 personer i 2014, men det er likevel verdt å merke seg at arbeidsinntekten ikke var tilstrekkelig for å dekke livsoppholdet, og at de derfor fikk økonomisk sosialhjelp supplerende hele eller deler av året.

Tabell 2. Andel sosialhjelpsmottakere som mottar trygd/pensjon og andel som er i arbeid, etter landgruppe. Prosent. 2010 og 2014

	2010	2014	Endring 2010-2014
Trygd/pensjon			
Alle norskfødte	42	39	-2,4
Alle innvandrere	26	22	-4,6
Vest-Europa, Nord-Am., Australia og New Z.	36	35	-1,0
Østeuropeiske EU-land	32	24	-7,6
Øst-Europa utenfor EU	30	31	1,4
Afrika	21	15	-5,9
Asia	26	24	-2,8
Sør- og Mellom-Amerika	36	29	-6,2
Totalt (alle mottakere)	37	32	-4,4
Arbeid (heltid/deltid)			
Alle norskfødte	14	14	-0,3
Alle innvandrere	11	12	0,2
Vest-Europa, Nord-Am., Australia og New Z.	17	17	-0,4
Østeuropeiske EU-land	22	28	5,3
Øst-Europa utenfor EU	11	12	0,5
Afrika	9	9	0,3
Asia	10	10	-0,2
Sør- og Mellom-Amerika	17	17	0,5
Totalt (alle mottakere)	13	13	-0,3

Kilde: SSB

Figur 8. Antall mottakere per år, median utbetalt økonomisk sosialhjelp per mottaker og totalt utbetalt økonomisk sosialhjelp per innvandrergruppe. 2014

Kilde: SSB

Store utbetalinger til noen grupper

Om lag halvparten (49 %) av all økonomisk sosialhjelp som ble utbetalt til personer i arbeidsfør alder i løpet av 2014 ble utbetalt til norskfødte mottakere. Sett i forhold til at 61 prosent av mottakerne i løpet av 2014 var norskfødte utgjør disse utbetalingene derimot en relativt liten andel av de totale utbetalingene. De resterende 51 prosent av de totale utbetalingene av økonomisk sosialhjelp utbetales til innvandrere, som utgjør 39 prosent av mottakerne årlig.

I figur 8 illustrerer vi fordelingen av de totale utbetalingene av økonomisk sosialhjelp til ulike innvandrergupper i 2014. Utbetalinger til norskfødte er utelatt i figuren av praktiske hensyn. Den vertikale akse indikerer antall mottakere per år i hver innvandrergruppe mens den horisontale akse indikerer median⁵ utbetalt beløp per mottaker per år i de ulike innvandrergruppene. Årlig utbetalt beløp per mottaker avhenger av hvor mange måneder i løpet av året mottakerne har

fått utbetalt økonomisk sosialhjelp og størrelsen på den månedlige utbetalingen. Den tredje dimensjonen som fanges opp i figuren er de totale utbetalingene til hver innvandrergruppe. Dette illustreres ved størrelsen på boblene, som varierer med hvor store utbetalingene til hver innvandrergruppe er.

Innvandrere fra Asia og Afrika skiller seg ut også i denne sammenlikningen ved å være gruppene som mottar mest totalt. Begge gruppene er store i antall, men hver enkelt mottaker får også utbetalt relativt mye mer i økonomisk sosialhjelp i løpet av året. Til sammen mottok innvandrere fra disse regionene 40 prosent av all utbetalt økonomisk sosialhjelp i løpet av 2014.

Størrelsen på utbetalingene til hver enkelt mottaker avhenger i stor grad av om ytelsen er supplerende til annen inntekt eller utgjør viktigste kilden til livsopphold, og hvor mange måneder en person mottar økonomisk sosialhjelp i løpet av året. Som vi har sett i de foregående figurene varierer alle disse faktorene mellom innvandrergruppene. Blant mottakerne født i Afrika er det en veldig liten andel som mottok trygd og/eller var i arbeid året de mottok sosialhjelp (tabell 2). Likevel er ikke andelen mottakere med økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde spesielt høy (42 %).

⁵ Utbetalinger per mottaker er ikke normalfordelt, og gjennomsnittet egner seg derfor ikke for å illustrere hvor mye det er 'vanlig' å motta per person, da store verdier vil bli tillagt for mye vekt. Medianen er verdien som ligger midt i tallmaterialet når det er sortert etter størrelse, det vil si at halvparten mottar mer og halvparten mottar mindre enn medianverdien.

Dette kommer av at om lag en fjerdedel hadde introduksjonsstønad som viktigste kilde til livsopphold. Dette er en stønad for nyankomne innvandrere som deltar i introduksjonsprogrammet⁶. Stønaden utgjør to ganger folketrygdens grunnbeløp⁷ på årsbasis. Størrelsen på ytelsen er ikke behovsprøvd, og dersom deltakeren i programmet har utgifter som ikke lar seg dekke av introduksjonsstønaden må vedkommende søke om supplerende økonomisk sosialhjelp. Videre vet vi at gjennomsnittlig stønadslengde og andelen langtidsmottakere var blant de høyeste for denne gruppen sammenliknet med andre innvandrergupper, og at det i 2014 var flere som forsørger barn, og de forsørget også flere barn i gjennomsnitt. Dette bidrar til å øke stønadsnivået for denne mottakergruppen, og gjør at utbetalt økonomisk sosialhjelp per mottaker er det nest høyeste. Utbetalt beløp per mottaker født i Asia var det høyeste i 2014. Også blant disse er det en høy andel som har forsørgeransvar for barn og de forsørger flere barn enn i andre grupper. Andelen med sosialhjelp som hovedinntektskilde er høyere enn blant mottakere født i Afrika, men andelen med introduksjonsstønad er betraktelig lavere, på om lag 12 prosent. Dette reflekterer migrasjonsstrømmene, og at det er en lavere andel av nyankomne innvandrere fra Asia i perioden vi ser på.

Diskusjon

En større andel av innvandrerne mottar økonomisk sosialhjelp, men vi ser at det er store forskjeller mellom de ulike landgruppene. Innvandrere fra Afrika spesielt, men også Asia er overrepresentert blant mottakerne av økonomisk sosialhjelp. I tillegg er de også mer avhengige av denne ytelsen.

Mangel på opparbeidede trygderettigheter er en hovedårsak til at innvandrere som står utenfor arbeidslivet i større grad mottar økonomisk sosialhjelp sammenliknet med norskfødte (Hatland 2010). Dette henger nært sammen med lav deltakelse i arbeidslivet, som

igjen henger sammen med innvandringsgrunn og kort botid. Andelen flyktninger og familien til flyktninger utgjør en større andel av innvandrerguppen fra Afrika og Asia, mens innvandrerguppene fra europeiske land og andre vestlige land er dominert av arbeidsinnvandrere og deres familier. Disse har i større grad arbeid allerede før de flytter til Norge og kvalifikasjoner som etterspørres i det norske arbeidsmarkedet, mens flyktninger oftere mangler utdanning og har større språkproblemer.

Kostnadene forbundet med sosialhjelpsutbetalinger til innvandrere fra Afrika og Asia er betydelige, og gir en indikasjon på at det kan være dyrt for kommunene å ta imot innvandrere med lav yrkesdeltakelse. Det har til nå vært adgang for kommuner til å stille vilkår om aktivitet ved tildeling av sosialhjelp. Stortinget vedtok en endring i sosialtjenesteloven (Prop.39 L (2014–2015)) i april 2015 og pålegger nå kommunene å stille vilkår om aktivitetsplikt for mottakere av økonomisk stønad med mindre tungtveiende grunner taler imot. Formålet med lovendringen er å styrke stønadmottakernes muligheter for å komme i jobb og bli selvforsørget. Dette kan føre til at flere innvandrere inkluderes i arbeidslivet, men det kan være utfordrende å tilby passende aktivitet for alle mottakere. I følge en Fafo-rapport er det mange somaliske brukere som opplever aktivitetene de blir pålagt som meningsløse og lite relevante for å få jobb. Friberg og Elgvin (2014) argumenterer for at dette oppleves som ydmykende, og fører til tilbaketrekning og motvilje, og antakelig også har negative konsekvenser for deres muligheter for aktiv samfunnsdeltakelse i Norge. Arbeidsdeltakelse er viktig for integrering og samfunnsdeltakelse. Utfordringen til kommunene blir derfor å finne relevante aktiviteter som kan føre til økt arbeidsdeltakelse og selvforsørgelse blant mottakere av økonomisk sosialhjelp.

Vi har sett at innvandrere er en heterogen gruppe. Dette betyr at det ikke er en god kategori for analyse av sosialhjelpsmottak. Noen innvandrergupper har mottaksmønster som likner mer på norskfødte mottakere, og det er antakelig bedre å skille mellom langtids og korttidsmottakere og mellom de som har det som hovedinntektskilde og de som mottar økonomisk sosialhjelp supplerende til annen hovedinntekt. For å gjøre

⁶ Programmet skal dekke deltakernes behov for grunnleggende kvalifisering for deltakelse i yrkes- og samfunnslivet, og økonomiske selvstendighet. Dette inkluderer opplæring i norsk og samfunnskunnskap og forberedelser til å delta i yrkeslivet.

⁷ Grunnbeløpet var per 1.mai 2014 kr 88 370.

en grundig analyse av hvorfor innvandrere fra visse regioner er overrepresentert blant sosialhjelpsmottakerne trenger man mer bakgrunnsinformasjon om hver enkelt mottaker, herunder informasjon om kvalifikasjoner som er viktige på arbeidsmarkedet, slik som språkferdigheter og utdanning.

Referanser

- Andrén, Thomas og Daniela Andrén (2013) «Never give up? The persistence of welfare participation in Sweden». *IZA Journal of European Labor Studies*, 2(1).
- Bratsberg, Bernt og Oddbjørn Raaum (2013) «Migrasjonsstrømmenes påvirkning på lønns- og arbeidsvilkår». *Samfunnsøkonomen*, 27(3), 18–29.
- Buudir (2015) *Barnefamilier med lavinntekt*. Artikkel publisert 14.mai 2015. Tilgjengelig fra http://www.buudir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Barnefattigdom/Barnefamilier_med_lavinntekt/ (lest 28. september 2015). Tønsberg: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Bø, Tor Petter (2013) *Innvandrere på arbeidsmarkedet – Data fra Arbeidskraftundersøkelsene*. Rapport 49/2013. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Epland, Jon og Mads Ivar Kirkeberg (2014a) *Barn i lavinntektshusholdninger: Flere innvandrerbarnfamilier med lavinntekt*. Artikkel publisert 18.mars 2014. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-innvandrerbarnfamilier-med-lavinntekt> (lest 24.september 2015). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Epland, Jon og Mads Ivar Kirkeberg (2014b) *Arbeidsinnvandrernes inntekter: Store forskjeller mellom innvandrere fra gamle og nye EU-land*. Artikkel publisert 18.november 2014. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/arbeidsinnvandrernes-inntekter> (lest 30.september 2015). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Friberg, Jon Horgen, Olav Elgvin og Anne Britt Djuve (2013) *Innvandrerne som skulle klare seg selv. Når EØS-avtalens frie flyt av arbeidskraft møter velferdsstatens bakkebyråkrati*. Fafo-rapport 2013:31. Oslo: Fafo.
- Friberg, Jon Horgen og Olav Elgvin (2014) *Når aktivisering blir ydmykelse. En studie av møtet mellom somaliske innvandrere og NAV*. Fafo-rapport 2014:43. Oslo: Fafo.
- Furuberg, Jorunn og Kari-Mette Ørbog (2015) «Arbeidsledige innvandrere i 2014». *Arbeid og velferd*, 3/2015.
- Hatland, Aksel (2010) «Innvandrerne møte med velferdsstaten». *Tidsskrift for velferdsforskning*, 3/2010.
- Hirsch, Agnes Aaby (2010) *Sosialhjelpsmottakere blant innvandrere 1999–2002, 2005–2008*. Rapporter, 35/2010. Oslo-Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Kann, Inger Cathrine og Sille Ohrem Naper (2012) «Utviklingen i økonomisk sosialhjelp 2005–2011». *Arbeid og velferd*, 3/2012.
- Könings, Sebastian (2015) «Micro-level dynamics of social assistance receipt: Evidence from 4 European countries». *Statistics Norway Discussion Papers No. 797*. Oslo: Statistics Norway.
- Lien, Ole Christian (2015) «Stønadsutbetalinger fra NAV til innvandrere». *Arbeid og velferd*, 3/2015.
- Ohrem Naper, Sille, Kjetil van der Wel og Knut Halvorsen (2008) «Arbeidsmarginalisering og fattigdom blant langtidsmottakere av sosialhjelp i 1990 og 2005», i Harsløf, Ivan og Sissel Seim (red.) *Fattigdommens dynamikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Prop. 39 L (2014–2015) *Endringer i arbeidsmiljøloven og sosialtjenesteloven (adgang til midlertidige ansettelser mv. og vilkår om aktivitet for stønad til livsopphold)*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.

SSB (2015a) *Nøkkeltall for innvandring og innvandrere*. Artikkel publisert 18. juni 2015. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall/innvandring-og-innvandrere> (lest 26.august 2015). Oslo: Statistisk Sentralbyrå.

SSB (2015 b-g) Statistikkbanken. Tabell 08348 (Innvandringer, etter første statsborgerskap og innvandringsgrunn), 08377 (Personer med flyktningebakgrunn, etter botid og grupper av landbakgrunn), 09598 (Innvandrere etter utdanningsnivå og landbakgrunn), 07284 (Sysselsatte innvandrere 15–74 år etter land-

bakgrunn/verdensregion), 07110 (Innvandrere etter kjønn og landbakgrunn), 08376 (Personer med flyktningbakgrunn, etter alder og grupper av landbakgrunn). Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken> (data hentet 26.august 2015). Oslo: Statistisk sentralbyrå.

SSB (2015h) *Økonomisk sosialhjelp 2014*. Artikkel publisert 6. juli 2015. Tilgjengelig fra <http://www.ssb.no/soshjelpk> (lest 11.august 2015). Oslo: Statistisk sentralbyrå.